

Trekvlinders in 1946

(zevende jaarverslag)

door

B. J. LEMPKE.

(Slot).

8. Acherontia atropos L. Noord-Holland. 12 Sept. een gaaf ex. op een raamkozijn te Midden-Beemster (Huisenga).

Utrecht. 3 Juni een vlinder bij Spakenburg (Blokhuis), 8 Aug. een rups bij Bunnik (Passchier).

Gelderland. 24 Juni een vlinder in een bijenkorf te Aalten (Van Galen).

Drenthe. 4 Sept. een pas uitgekomen ex. te Deurze bij Assen (Gassendam).

Een uiterst middelmatig *atropos*-jaar dus. De mogelijkheid is echter niet uitgesloten, dat de bespuiting van de aardappelen tegen de Coloradokever het resultaat enigszins beïnvloed heeft.

9. Herse convolvuli L. Limburg. 11 Aug. een ex. te Maastricht (J. Maessen).

Noord-Brabant. 14 Sept. een rups op *Convolvulus* in een uienveld, die 2 Octr. verpopte (Korringa).

Zeeland. 9 Septr. een ♂ te Krabbendijke. (Korringa).

Gelderland. 23 Sept. werd te Wageningen een pop gevonden, die 12 Octr. uitkwam (Vander Bunt). Te Aalten werd 23 Aug. een imago gevangen (Van Galen).

Totaal dus slechts 5 exx.!

10. Macroglossum stellatarum L. Limburg. Reeds 2 Mei ving Br. Antonius een ex. te Steyl! Dan volgen enkele Juni-vangsten: 8, 13 en 30-6 te Maastricht (Maessen). De meeste immigranten komen echter in Juli. Borgharen, 5-7, Maastricht 9, 10 en 14-7 (Maessen). Lemiers, 7-7 (Delnoye). Schin op Geul, 14 en 18-7, Wittem en Mechelen 15-7, op 17-7 vijf exx. in het Gerendal, waarbij 1 bezig met eierleggen (Wilminck). Bij tientallen 19-7 op en neer vliegend langs een steile, warme zandwand bij Bissen (Van Rossem). Talrijk bij Gronsveld in de tweede helft van Juli (Landsman). Te Stein van 4 tot 28 Juli geregeld (21 Juli meerdere exx.) (Pater Munsters). 4 Juli te Steijl en Tegelen (2 exx.), 7 Juli te Belfeld (2), 8 Juli te Venlo (Nijssen).

Begin Aug. verdwijnt de vlinder geheel. Alleen Pater Munsters ziet op 3-8 nog een ex. te Stein. Tegen het eind van de maand beginnen de hier geboren vlinders te verschijnen. 20-8 vliegen er 2 te Stein, 29-8 ziet Maessen een vers ex. te Maastricht, gevolgd door waarnemingen op 23 Sept. en 11 Octr. Op laatstgenoemde datum vliegt ook een ex. te Stein, terwijl Delnoye 28 November (!) een meekrapvlinder te Sittard opmerkte.

Noord-Brabant. In Juni zag Knippenberg de vlinder te Haaren en 7 en 14 Juli te Sint Michielsgestel. Van 5 tot 10 Juli was *stellatarum* gewoon te Klundert (Ds. Van Schaick). 24 Juli vloog een ex. te Best (Wilminck). Bij Bergen op Zoom zag Korringa de vlinder op 14, 15 en 16 Juli en 5 Aug. (toen verscheiden exx.), gevolgd door een enkel ex. op 21-8.

Zeeland. 14 Juni zag Korringa een ex. te Ierseke, 4 en 31 Juli te Kapelle. Wilminck nam het eerste ex. te Goes waar op 30 Juni, gevolgd door 2 Juli (2 exx.), 3 Juli (15 exx.), 9 Juli (5 exx.) en 10 Juli, terwijl 28-7 een *stellatarum* in de Wilhelminapolder vloog.

Zuid-Holland. Te Melissant vloog de vlinder in Juli geregeld (Huisman). 3 Juli zag Elfferich het eerste ex. te Rotterdam,

terwijl het dier daar vanaf half Juli gewoon was. Nijssen zag *stellatarum* te Schiedam op 14 en 20 Juli, te Vlaardingen op 13 Juli en 7 Aug. (telkens 1 ex.). Van Eldik zag hem te Den Haag op 6, 7 (enkele) en 21 Juli, terwijl Meeuze daar begin Septr. een ex. op een deurpost vond. Te Krimpen aan de IJsel vloog 2 Juli het eerste ex., terwijl in totaal 15 exx. gezien werden (Van der Schans). Te Capelle a. d. IJsel werden van 4 tot 25 Juli ongeveer 25 exx. genoteerd, gevolgd door 1 op 9 Septr. (Verkaik).

Noord-Holland. Recorddatum: 29 April vloog een ex. te Huizen! (Nieuwland). (In het prachtige voorjaar van 1945 was de vroegste datum 12 Mei). Te Amsterdam werd de vlinder gezien op 3 Juli (Jonker), 5 Juli (Van Heijnsbergen), terwijl van 8 tot 20 Juli dagelijks 1 tot 3 exx. opgemerkt werden (De Wilde). Te Hilversum werd begin Juli geregeld een enkel ex. gezien (Doets). Naarden: 13 en 20 Juli (toen 5 exx., Van der Vliet). Bussum, 14 Juli 5 exx., 28 Juli vele bij Castricum (Bank en Westerneng). Zandvoort: 28 Juli (Piet). 4 Aug. een ex. te Heemskerk (Lempke). Huisenga zag 13 Juli een tiental exx. te Purmerend, 15 en 16 Juli was de vlinder gewoon, 21-7 een achtal, 3 Aug. dertien, 20-8 vrij veel, 23-8 een ex. in de Beemster.

Utrecht. 4 Juli vloog een ex. te Soestdijk (Tolman). Te Soest werd de vlinder waargenomen van 4 Juli tot 9 Aug., dan weer 18 Aug. en 28 Septr. (Heupers, Tolman). Te Spakenburg was het dier van 30 Juni tot 14 Juli zeer gewoon (Blokhuis). Te Maartensdijk werden van 3 Juli tot 7 Aug. in totaal 5 exx. gezien, gevolgd door 1 op 1 Septr. (Berk). Te Zeist zag Passchier op 12 en 13 Juli 7 exx., terwijl zowel d'Audretsch als Heupers 20 Juli een ex. te Amerongen opmerkten.

Gelderland. Wageningen: 12 Juni, van 2 Juli tot 3 Aug. geregeld, soms in flink aantal (op 9 en 13 Juli telkens 10 exx.); op 24 Juli een jonge rups, 27 Juli een groot aantal rupsen, 20 Aug. een totaal afgevlogen vlinder. De Juli-rupsen leverden van 31 Aug. tot 11 Septr. de vlinders. Buiten werd een ex. op 29 Septr. en 3 Octr. gezien, terwijl 27 Septr. enkele half- tot driekwart volwassen rupsen werden gevonden. Hieruit verschenen van 28 Octr. tot 4 Nov. een paar vlinders, doch de meeste gingen dood, vermoedelijk door de lage temperatuur (Sikkema). Te Lunteren vlogen op 4 en 5 Juli telkens 3 exx., 10 op 6 Juli, 5 op 7 Juli, van 8 tot 19 Juli elke dag een enkel ex., daarna op 13 Octr. 1 te Ede (Branger). Te Ermelo vloog de vlinder van 20 tot 29 Juli veelvuldig (Jonker). Eind Aug. vond Meeuze een bijna volwassen rups te Huls Horst. Te Gorcum werd *stellatarum* gezien op 25 Juli, 29 Septr. en 12 Octr. (Heyligers).

Overijssel. 8 Juli vloog een ex. te Denekamp (Camping). 26 Juli en 18 Aug. werd *stellatarum* te Almelo gezien (Kleinjan). Wiersma ving 12 Octr. een ex. te Goor, dat tot in Nov. in leven bleef.

Drente. Anlo, 1 ex. op 19 Juli (Olberts).

Friesland. Camping ving 1 Aug. een ex. in huis te Leeuwarden, terwijl Van Minnen begin Aug. een ander ex. in dezelfde stad zag.

Op Terschelling, dat administratief nog steeds bij Friesland hoort, vlogen 27 Juli twaalf exx. op slangenkruid op een stukje van niet meer dan 20 m², terwijl 1 vrijwel volwassen rups gevonden werd, die 9 Septr. de vlinder leverde (Camping). 29 Juli vond Olberts een rups te Lies.

Groningen. In Aug. een aantal rupsen bij de hoofdstad, die echter alle aangestoken waren (Gaasendam).

De immigranten begonnen dus extra vroeg te komen en werden vooral in Juli talrijk. Van de rupsen is buiten echter bitter weinig terecht gekomen, getuige de zeer weinige eind Aug. en Septr. opgemerkte imagines. Toch hebben ook deze zich weer voortgeplant blijkens de rupsenvondsten te Wageningen, terwijl ook buiten zich misschien nog een enkel ex. van de tweede gen. tot imago heeft ontwikkeld. Zonder twijfel een goed *stellatarum*-jaar.

Vele waarnemers vermelden ook de bloemen, waarop de vlinders werden gezien. Daar deze gegevens misschien nog eens van belang kunnen zijn voor bloemenbiologisch onderzoek, volgt hier de lijst: duizend schoen, ridderspoor, klaver, Phlox, slangenkruid, Nepeta, ballote, lavendel, liguster, Buddleia, rode spoorbloem. De gespatieerde werden het meest vermeld.

11. *Celerio euphorbiae* L. 14 Aug. werden enkele rupsen te Steyl gevonden (Br. Antonius).

12. *Celerio lineata livornica* Esp. 26 Juli vloog een prachtig gaaf ♂ op Phlox te Sittard (De lnoye). 25 Juli ving Neijts een ex. op licht te Nuenen. 5 Juli werd een ex. te Vlissingen gevangen (Davidsse), 2 Aug. te Zuilen (Ten Hove) en 4 Juli te Zaandam (Van Heijnsbergen).

[De vliegbaan van de trek kwam niet overeen met die van 1943. Toen werden grote aantallen in Engeland gevangen, terwijl ten O. van ons land geen enkel ex. werd vermeld. In 1946 echter liep de hoofdtrek over Zuid- en West-Duitsland (in de Palz werden door één verzamelaar 17 exx. buitgemaakt!), terwijl uit Engeland „slechts” 21 exx. werden gemeld. Duizenden trekkers werden in Spanje en Frankrijk gezien, vooral eind Juli en begin Aug. Bij Barcelona brachten de rupsen schade toe aan de gewassen (Dannreuther, 1947, Entomologist 80: 139, 143)].

13. *Lithosia quadra* L. 23 Juli kwam een ex. op licht te Steyl (Br. Antonius), 15 Juli zag Van Oyen een vers ♀ te Leuvenum.

14. *Cryphia divisa* Esp. (*raptricula* Hb.). Van deze zeldzame trekker werden 5 Aug. drie en 7 Aug. 2 exx. te Meerssen gevangen (Rijk).

15. *Peridroma saucia* Hb. Noord-Brabant. Deurne, van 21 Sept. tot 13 Oct. ongeveer 15 exx. (Nies). Nuenen, 4 Sept. tot 22 Oct. 4 exx. en 1 uit een gevonden pop (Neijts). Eindhoven, 5 en 6 Oct. 2 exx. (Verhaak). Hilvarenbeek, verschillende exx. op 15 Sept. en 3 Oct. (Stoppelenburg).

Noord-Holland. Aerdenhout, 1 ex. op 23 Aug. (Van Wisselingh). Sloterdijk, 23 Sept. een gaaf ♀ (Nieuwland). Middellie, 7 Sept., 2 Oct. en 10 Nov., telkens 1 ex. (De Boer).

Gelderland. 8 Juli 2 afgevlogen exx. op licht te Lobith (Scholten). 17 en 19 Juli telkens een afgevlogen ex. te Lunteren, een gaaf op 28 Sept. (Branger).

Overijssel. 22 Oct. een mooi ♀ te Almelo (Knoop).

Zeer middelmatig dus.

16. *Leucania l. album* L. Limburg. 24 Juni 1 ex. te Geulem (Van Wisselingh).

Noord-Brabant. 1 ex. te Deurne op 19 Sept. (Nies).

Noord-Holland. Middellie, 7 Sept. 1 ex. (De Boer).

Gelderland. 5 Juli 1 ex. te Wageningen (Dunlop). 9 Juli 1 ex. op licht te Lobith (Scholten). 28 Sept. 1 ex. te Lunteren (Branger).

17. *Leucania albipuncta* F. Het staat thans wel vast, dat deze vlinder in geheel Limburg, Noord-Brabant en het Zuiden van Zeeland inheems is. Vangsten uit dit gedeelte van het land worden daarom niet meer in het trekverslag opgenomen. Laten we in de voorafgaande verslagen alle gegevens uit het Zuiden weg, dan blijkt wel, hoe zelden de vlinder zich

ten N. van de Maas vertoont. 1946 maakt op deze regel een in het oog lopende uitzondering, wat te meer treft, als we bedenken, dat *albipuncta* dat jaar in het Zuiden helemaal niet opvallend gewoon was. Integendeel, Korringa stelt voor Bergen op Zoom uitdrukkelijk vast: „minder talrijk dan in 1945!”

Zuid-Holland. 28 Aug. een ♂ op licht te Kijkduin (Van der Meulen Jr.).

Noord-Holland. 1 Juli en 12 Aug. telkens een ex. te Aerdenhout (Van Wisselingh).

Utrecht. 6 Sept. een vers ex. op licht te Zeist (Brouwer). 16 en 24 Aug. telkens een ex. op licht te Amerongen (Bentinck). Van 10 tot 25 Aug. zeer talrijk op licht te Rhenen, tot 2 Sept. sterk afnemend, daarna plotseling verdwenen (Herwarth).

Gelderland. Van 9 Aug. tot 14 Sept. totaal 17 exx., alle gaaf of vrij gaaf (Branger). 11 Sept. een ♂ op licht te Twello, het eerste ex., dat hier ooit gevangen was (Coldewey). Te Babberich 4 exx. op 20 en 25 Mei, weer 4 op 1 en 3 Aug. (Elfrink). 9 Juni (afgevlogen) en 8 Juli telkens 1 ex. te Lobith; van 1 tot 6 Aug. verscheiden exx. op bloeiend gras in het Korenburgerveen (Scholten).

Overijssel. 28 Juni een vers ex. te Markelo (Kleinjan).

18. *Leucania vitellina* F. 29 Sept. een ex. op licht te Deurne (Nies).

19. *Xylena exsoleta* L. De eerste maal, dat deze soort in het trekverslag verschijnt! 1 October werd een ex. te Deurne gevangen (Nies). 20 Oct. één te Aerdenhout (Van Wisselingh) en 10 Nov. de laatste te Middellie (De Boer), alle op smeer. 22 Juni werd te Midsland op Terschelling een rups op aardappelen gevonden, die 26 Sept. te Wageningen de vlinder leverde (Van der Bunt).

20. *Heliothis peltigera* Schiff. 16 Aug. een ex. op klaver bij de Montferland (Postema).

21. *Laphygma exigua* Hb. 9 Juni een ex. te Deurne (Nies), een tweede op 4 Sept. te Aerdenhout (Van Wisselingh).

22. *Plusia gamma* L. Als we het trekseizoen 1946 met een enkel woord moesten karakteriseren, dan zou de keus niet moeilijk zijn: het *gamma*-jaar! Een bijzonderheid was al dadelijk het vinden van een overwinterde rups half April te Heemstede, die 19-4 verpopte en 10 Mei de vlinder leverde.

In Mei komen de trekkers aanvankelijk maar sporadisch aanvliegen. 1 Mei werd het eerste ex. te Den Haag gezien, 2 Mei te Vlaardingen, 3 Mei te Eperheide enz., maar 12 Mei ziet De Boer al 5 exx. te Bloemendaal en 19 Mei is de vlinder gewoon langs de Diemerdijk bij Amsterdam (Piet). En dan begint plotseling een sterke toename! 23 Mei vlogen de dieren bij honderden te Borsele (Warren) en zeer talrijk in de Purmer (De Boer). Van 22 Mei tot 9 Juni zag Nijssen ze in groot aantal langs de Nieuwe Maas en Nieuwe Waterweg. 27 en 28 Mei vlogen zeer veel exx. te Deurne (Nies). 30 Mei waren ze in massa te Steyl, Nuenen, Hilvarenbeek, Den Haag. Begin Juni werd *gamma* zeer talrijk gezien te Bergen op Zoom, Goes, Melissant, Woerden, Den Helder, Soest, Lunteren, Wijster, Groningen, op Ameland, dus practisch door het hele land. „Overstelpend”, „massaal”, „bij honderden”, zijn uitdrukkingen, die dan geregeld in de verslagen voorkomen. 9 Juni zag Van Heijnsbergen op het strand bij Den Helder langs de hoogwaterlijn over een afstand van 2 km talrijke aangespoelde exx., waaronder ook enkele van *Vanessa atalanta* L. en *V. cardui* L.

Geen wonder, dat kort daarna de rupsen in formidabele aantallen present waren en speciaal in de geïnundeerd geweest zijnde gebieden (Walcheren, Wieringermeerpolder) grote schade aanrichtten. Op Walcheren werd het machinaal trekken van het vlas sterk bemoeilijkt, doordat

zich een glibberige brij tussen de trekkende banden der machines vormde (W i l m i n k). Overigens zij naar het verslag van de Herfstvergadering-1946 en Wintervergadering-1947 der Ned. Entom. Ver. verwezen, waar dit punt uitvoerig besproken is.

De hele Juni-maand blijft *gamma* gewoon, maar hier en daar komen merkwaardige schommelingen voor. Zo was de vlinder van 8-15 Juni bij Lunteren massaal, nam daarna sterk in aantal af (2 Juli bijv. slechts enkele exx.), maar op 3 en 4 Juli was hij weer „overstelpend veel” aanwezig, om van 5—22 Juli weer af te nemen (B r a n g e r). Dit wijst op een nieuwe golf uit het Zuiden of op verplaatsingen hier te lande.

Ook begin Juli is *gamma* over het algemeen nog talrijk. 4-7 bijv. duizenden exx. op een paar bloeiende linden te 's-Gravenpolder (K o r r i n g a), 2-7 bij warm drukkend weer honderden op bloeiende lucerne te Bergen op Zoom (id.), 6-7 honderden bij Goes (W i l m i n k), 4-7 zeer veel bij Aalsmeer (Mej. M a c G i l l a v r y). Ook de vertegenwoordigers van de eerste Nederlandse generatie beginnen te verschijnen. Wel zijn in de sterk aangetaste gebieden de rupsen en de poppen voor een zeer groot deel door een infectieziekte gedood, maar vooral de vroege rupsen leveren toch een zo talrijke vlucht op, dat de *gamma*'s in Zeeland bijv. 's avonds soms bij wolken rondvliegen. (26-7 bijv. massa's verse exx. te Goes, 27-7 zeer talrijk te Borsele). Ook in andere delen van het land is de vlinder eind Juli talrijk: Zuid-Limburg, Den Haag, Middelie, Mariënberg, Terschelling.

In Augustus vermindert het aantal al spoedig, de eerste inheemse generatie verdwijnt. Maar tegen het einde van de maand begint de tweede uit te komen. 24 Aug. vlogen enkele honderden exx. op een klaverveld bij Bergen op Zoom, 28 Aug. was *gamma* talrijk bij Markelo, 30 Aug. in menigte op de heide bij Maarn, begin Sept. veel tussen Hoogersmilde en Diever. 2 Sept. vond O o r d het strand te Bergen aan Zee bezaaid met honderden kletsnatte maar onbeschadigde en blijkbaar pas aangespoelde vlinders. Buiten de haarden, waar de rups in de voorzomer zo schadelijk was, schijnt de soort dan ook weinig van ziekte geleden te hebben.

In de tweede helft van Septr. neemt het aantal imagines snel af en in October worden in de regel nog slechts enkele exx. gezien, hoewel de vlinder 11-10 nog „vrij veel” te Soest vloog (T o l m a n). Ook komen in Octr. nog exx. uit de pop: 9-10 te Den Haag (V a n E l d i k), 31-10 te Leiden (L u c a s). In verband met het vrij ongunstige seizoen lijkt het me het waarschijnlijkst, dat dit late exx. van de tweede Nederl. gen. waren, geen derde. Half Octr. verdwijnt de vlinder op de meeste plaatsen. Het laatste ex. werd 3 Nov. opgejaagd in een tuin te Leeuwarden door C a m p i n g, die 12-11 nog een ex. kweekte uit een begin Octr. aldaar gevonden pop (ontwikkeling dus reeds sterk vertraagd). Tenslotte kweekte N e i j t s 2 December een vlinder uit een te Nuenen gevonden pop.

23. *Catephia alchymista* Schiff. 28 Mei vond N i e s 1 ex. te Deurne.

24. *Nycterosea obstipata* F. (*fluviata* Hb.). 27 Aug. ving K o r r i n g a een ex. te Bergen op Zoom, 1 Sept. werd een tweede door V a n W i s s e l i n g h te Aerdenhout bemachtigd en 6 Sept. een derde door V a n d e r M e u l e n Jr. te Kijkduin.

Conclusie. Zonder twijfel een zeer goed trekvlinderjaar.

Summary. The seventh report on Dutch migrating *Macrolepidoptera* for 1946 mentions the following particularities:

1. *Pontia daplidice* L. 2 exx. only.
2. *Colias hyale* L. Very moderate in the south, of sporadic appearance in the centre.

3. *Colias croceus* Fourcroy. Many observations, though never in great numbers.
 4. *Vanessa atalanta* L. Moderate, but 2 Dutch generations.
 5. *Vanessa cardui* L. Migrants abundant, 2 Dutch generations, but the second very feeble. (Actual observations of migrating Lepidoptera are very rare in Holland. It is therefore of some importance to state, that on 8 July B r a n g e r saw 3 specimens flying rapidly N.W., each with an interval of some minutes, exactly on the same height. Locality : Lunteren, prov. of Guelderland).
 6. *Argynnis lathonia* L. Good year for this species.
 7. *Polyommatus coridon* Poda. 1 ♂ only.
 8. *Acherontia atropos* L. 5 exx. only.
 9. *Herse convolvuli* L. 5 exx. only.
 10. *Macroglossum stellatarum* L. Numerous migrants, but small number of descendants.
 11. *Celerio euphorbiae* L. A few caterpillars in Limburg.
 12. *Celerio lineata livornica* Esp. 5 exx.
 13. *Lithosia quadra* L. 2 exx.
 14. *Cryphia divisa* Esp. (*raptricula* Hb.) 5 exx.
 15. *Peridroma saucia* Hb. Very moderate.
 16. *Leucania l. album* L. 6 exx.
 17. *Leucania albipuncta* F. No doubt indigenous south of the river Meuse. Several exx. observed north of it.
 18. *Leucania vitellina* F. 1 ex.
 19. *Xylena exsoleta* L. 4 exx.
 20. *Heliothis peltigera* Schiff. 1 ex.
 21. *Laphygma exigua* Hb. 2 exx.
 22. *Plusia gamma* L. Migrants extremely abundant, 2 fully developed Dutch generations.
 23. *Catephia alchymista* Schiff. 1 ex.
 24. *Nycterosea obstipata* F. (*fluviata* Hb.) 3 exx.
- Very good year for migrants as regards the number of species!

Addendum.

25. *Hoplodrina superstes* Tr. 1 ♂ te Roermond op 21 Juli 1946 (V a n d e r M e u l e n Jr.).

[The first specimen of this migrant ever taken in Holland!]

Amsterdam-Z., Oude IJselstraat 12III, Sept. 1947.

Over de faunistiek van *Xylocopa violacea* L. (Hym.) en enige jeugdherinneringen

door

D. MAC GILLAVRY.

Op de zomervergadering van de Ned. Ent. Ver. 1947 te Ootmarsum kwam in een gesprek met G. K r u s e m a n Jr. toevallig een jeugdherinnering boven bij het noemen van *Xylocopa violacea* L.

In 1883 begon ik met een tweetal vrienden, G. K l e i n en J. B. W. P. R o e l a n t s, entomologisch te verzamelen. Aanvankelijk was het boek van S n e l l e n v a n V o l l e n h o v e n onze enige steun. Aan P. P. C. H o e k, de leeraar voor Natuurlijke Historie op H. B. S. en Gymnasium te Leiden, hadden wij niet veel. Deze had een uitgesproken minachting voor insecten-systematiek, niettegenstaande hijzelf minitieuus de garnalen-systematiek beoefende, naast oesterstudieën. Wel was hij bibliographisch van de Nederlandse Zoologische faunistiek goed op de hoogte, dus ook